

parvuli estote, sensibus autem perfecti. Et respondet, charitatem radicaliter sensus perficere; dicens autem radicaliter, sentit aliam esse perfectionem, qua formaliter perficiuntur. Illam vero perfectionem sensuum refert D. Thomas ad concordiam in doctrina, quam etiam charitas efficit, juxta illud 1 Cor. 1: Sitis perfecti in eodem sensu et in eadem scientia. Tamen optime exponitur de sensibus, id est, iudicii rationis, ad discernendum inter bonum et malum, quod ad viros perfectos pertinet, quos Apostolus a parvulis distinguit: pendet autem præcipue illa perfectio ex affectu; et ideo etiam a charitate maxime provenit. Et in secundo argumento, ex verbis Pauli ad Ephes. 3: Accipite armaturam Dei, etc., D. Thomas intulerat, perfectionem virtutis christianæ non solum attendi secundum charitatem, sed etiam secundum alias virtutes. Et in responsione id plane concedit; declarat tamen, in charitate simpliciter, in aliis autem virtutibus secundum quid positam esse. Et rationem reddit, quia perfectio charitatis est principalissimum respectu perfectionis, quæ attenditur secundum alias virtutes. Ergo aliæ etiam virtutes suo modo formaliter ad perfectionem conferunt. Et in solutione ad tertium, in particulari de patientia dicit, non sufficere ad perfectionem, nisi charitate roboretur et informetur. Non tamen negat per se addere aliquam perfectionem, ut, alibi expressius docet, 1. 2, q. 66, a. 4, ad 2, et 2. 2, q. 136, art. 2, ad 1. Ait enim illam sine charitate quasi nihil esse, quamvis necessaria sit ut homo simpliciter perfectus esse possit. Juxta id quod scribit Jacobus: Ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes. Quæ verba confirmant assertionem positam, et eandem probant rationes dubitandi in principio positæ.

17. *Declaratur quo pacto aliæ virtutes ad perfectionem conferant. — Et primo conferunt ut instrumenta charitatis. — Ut autem hoc melius intelligatur, explicandum est quomodo aliæ virtutes, vel operationes earum ad perfectionem vitæ christianæ conferant. Variis enim modis id potest explicari. Et imprimis Moyses Abbas, d. collat. 1, c. 7, dicit conferre instrumentaliter; sic enim inquit: Jejunia, vigilia, meditatio Scripturarum, nuditas, ac privatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt; quia non in illis consistit disciplina illius finis, sed per illa pervenitur ad finem. Ex quibus ultimis verbis conjici potest loqui Moysen de illis actibus,*

ut antecedunt perfectionem charitatis, et munditiam cordis perfectam, et ad illam viam parant et disponunt, suntque media utilissima et moraliter necessaria; et in hoc sensu lato modo vocare illa instrumenta. Quæ quidem instrumenta in principio requiruntur ad removenda impedimenta perfectionis, qualia sunt sollicitudo rerum temporalium, et omnes affectiones inordinate, quarum moderatio necessaria est ad perfectionem charitatis, de qua tractamus; et sic concurrunt, ut pura media, vel dispositiones remotæ ad perfectionem. Post acquisitam vero perfectionem charitatis, aliæ etiam virtutes perfectæ necessariæ sunt per se, et propter honestatem suorum actuum. Quia vero non perfecte operantur, nisi ex motione charitatis, ideo dici possunt requiri ut instrumenta ipsius charitatis, vel proprius, ut facultates proximæ, quibus ipsa charitas utitur ad perfectos illarum actus exercendos, quibus et ipsa augetur, magisque ac magis perficitur, et interdum etiam conservatur, quia probatio dilectionis exhibitio est operis; præsertim quando illud ad salutem necessarium est; nam qui diligit, mandata servat, et si perfecta sit charitas, etiam consilia et meliora opera exercet cum promptitudine, et fecunditate, ad quam multum conferunt cæteræ virtutes, licet charitas omnes perficiat.

18. *Conferunt etiam ut accidentia perfectionis. — Unde alio modo possunt dici virtutes conferre ad perfectionem per modum accidentium. Quia omnis perfectio alicujus rei creatæ, vel essentialis est, vel accidentalis. Si ergo in vita spirituali sola charitas ad essentialem perfectionem pertinet, ut dictum est, et cæteræ virtutes aliquam etiam perfectionem conferunt, recte concludi videtur, solum accidentalem perfectionem addere posse. Et hoc etiam confirmat exemplum supra adductum de beatitudine ultima vitæ futuræ. Nam in illa omnis perfectio propria beatitudinis, quæ essentialis beatitudo non est, nec pars illius, ad accidentalem beatitudinem pertinere censetur. Ergo similiter in statu viæ, omnis perfectio, quæ non unit per se animas Deo, licet necessaria sit ad perfectionem formæ unientis animum Deo, accidentalis erit. Et hoc sentire videtur D. Thomas, in d. art. 1, ad 2. Nam per perfectionem simpliciter, intelligere videtur essentialem, quæ est quasi substantia rei. Unde consequenter perfectionem aliam vocat secundum quid, utique tanquam accidentalem. Et ita etiam sentit Cajetanus.*

19. *Non dicitur simpliciter perfectius, nisi*

qui cum charitate alias virtutes possidet. — In his autem terminis, simpliciter et secundum quid, oportet notare ex D. Thoma, 1 p., q. 5, art. 1, aliter referri ad ens, aliter ad bonum: nam ens dicitur simpliciter tale ratione sui esse substantialis: bonum autem simpliciter non dicitur, si debitis accidentibus careat, quia sine illis non est perfectum, quod nomine boni significatur. In præsentem ergo aliæ virtutes comparatæ ad charitatem in suo esse, et quasi in abstracto, sunt perfectiones secundum quid, charitas vero simpliciter; comparatæ vero ad habentem, quatenus illum bonum reddunt, et perfectum, sic omnes et singulæ virtutes dici possunt necessariæ ad perfectionem simpliciter. Nam bonum ex integra causa, et perfectum, cui nihil deest; ideoque malum ex quocumque defectu, et imperfectum simpliciter est, cui aliquid perfectionis necessariæ deest, et e contrario ille denominabitur perfectus simpliciter, cui neque minimum quid deest, juxta illud Jac. 1: Qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Tamen etiam hoc modo comparatæ virtutes ad charitatem, quatenus cum illa concurrunt ad hominem simpliciter perfectum constituendum, est magnum discrimen inter illas. Nam, si contingeret hominem habere charitatem sine aliqua alia virtute, esset solum imperfectus quoad aliquid accidentale; et absolute dici posset essentialiter perfectus, latiori modo, id est, justus et sanctus. E contrario vero, si alias virtutes habeat sine charitate, mortuus est, et nihil est, et non solum imperfectus, sed etiam malus simpliciter est (ut Scriptura loquitur), et ideo perfectio ab aliis virtutibus proveniens, comparatione charitatis, merito accidentalis et secundum quid appellatur.

20. *Obiectio. — Objici vero potest, quia sequitur solam charitatem mereri augmentum essentialis beatitudinis, cæterarum autem virtutum opera solum mereri accidentalia præmia, cum tantum sint accidentia christianæ perfectionis. Propter hoc aliqui concedunt sequelam, et approbant consequens. Nos vero consequens illud falsum esse et maxime cavendum, in proprio quodam opusculo ostendimus, et ideo consecutionem facile negamus, quia aliarum virtutum opera ab ipsa charitate principaliter habent, quod sint meritoria. Unde, sicut accidentia in virtute substantialis formæ attingunt substantiam, ita opera omnium virtutum ex influxu charitatis attingunt (ut sic dicam) substantiam ipsius chari-*

tatis, et ipsam in se augent, et consequenter præmium essentialis merentur. Et ideo diximus illa esse instrumenta et media ad ipsam perfectionem, utique essentialis, consequendam et augendam, quod possunt præstare, vel meritorie augendo ipsam charitatem habitualement, vel disponendo ad melius exercendos actus proprios ipsius charitatis, vel auferendo impedimenta, ut dictum est, vel impetrandum auxilia, vel merendo, quibus perfectius eliciantur.

21. *Proponitur difficultas sumpta a fide et spe. — Nonnulla vero difficultas in hoc superest, specialiter de perfectione fidei et spei; videntur enim hæc virtutes ad essentialis christianæ justitiæ pertinere: unde cum proportionem earum perfectio ad essentialis christianæ perfectionis pertinebit. Item quia fides et spes Deum ipsum immediate attingunt, et illi uniunt animam, fides quoad intellectum, spes quoad affectum Dei, ut est summum hominis bonum; ergo, licet unio charitatis ad Deum sit perfectior, nihilominus non est tota unio, nec sola sufficiens ad perfectam unionem cum Deo; ergo tota hæc perfectio dici debet essentialis vitæ christiani. Et de fide quidem videtur id maxime probabile, tum quia est principium et fundamentum necessarium totius unionis, et ascensionis animæ ad Deum in hoc statu viæ; tum etiam quia perfectio hujus vitæ maxime videtur in contemplatione consistere, cum in illa etiam beatitudo hujus vitæ posita sit, ut communiter cum D. Thoma traditur 1. 2, q. 3, art. 3. At contemplatio essentialiter est intellectus operatio, utique opus fidei perfectum. Unde verba illa Christi: Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum, Joan. 17, de statu præsentis vitæ a multis Patribus et expositoribus intelliguntur. Deinde spes licet non tam necessaria sicut fides esse videatur, nihilominus pro statu viæ videtur valde essentialis, tum quia hic est status tendentiæ in beatitudinem; nemo autem potest in illam tendere, nisi illam speret; tum etiam quia vix posset homo amare Deum summe propter seipsum, nisi cognosceret, amaret, et speraret illum, ut summum bonum suum.*

22. *Explanatur difficultas. — Verumtamen hæc difficultas magna ex parte potest esse de modo loquendi, et similis tractari solet de beatitudine perfecta, an in uno actu, vel in pluribus consistat. Et de forma justificante, an sit una simplex forma, vel plures essentialis*

liter includat, et præsertim tres virtutes theologales, quàm in lib. 7 de Gratia, c. 9, late tractavi, et probabilius duxi fidem et spem, licet omnino necessariæ sint ad justificationem viæ, et possint aliquo modo dici de substantia, vel integritate illius, nihilominus tamen gratiam, vel solam, vel ad summum charitati conjunctam, esse formam essentialem justificationis. Idem ergo cum proportione dicendum censeo in præsentem, hac observata differentia, quod justificatio, quasi in receptione, et passiva (ut sic dicam) deificatione animæ posita est, et ideo forma illius maxime est gratia sanctificans. Perfectio vero consistit in operatione vel proxima habitudine ad illam, et ideo in sola charitate et amore Dei propter seipsum essentialiter constituitur. Nam, ut dixit Bernardus, d. serm. 83 in Cantica: *Amor sibi abundat, amor cum venerit, cæteros in se traducit, et captivat affectus. Propterea, qui amat, amat, et nihil aliud novit. Sponsus et sponsa sunt; quam quæris aliam inter sponso necessitudinem, et connexionem, præter amari et amare?* Unde infert ibi tacite Bernardus, etiam virtutem religionis et affectum ad opus ejus, quod est honorare Deum, non pertinere ad essentialiam perfectionis, quia in omnibus eminet amor, et sine illo nihil placet. Unde adjungit: *Et quidem soli Deo honor et gloria, sed horum neutrum acceptabit Deus, si melle amoris condita non fuerint.* Quod similiter de fide et spe dici potest. Unde infert: *Is (utique amor) per se sufficit, ipse meritum, ipse præmium sibi est amor, præter se non requirit causam, non fructum, et cætera quæ eleganter ac pie prosequitur.*

23. *Fides et spes veluti materialiter solum ad perfectionem requiruntur.* — Fides ergo et spes, quamvis materialiter (ut sic dicam) ad perfectionem necessariæ sint, nihilominus essentialia perfectionis in charitate sola merito collocatur. Tum quia ipsæmet fides et spes, nisi charitate formentur, nomen perfectionis non merentur, cum mortuæ sint, et quasi nihil censeantur. Unde est illud Augustini, 15 de Trin., c. 18: *Dantur et per Spiritum Sanctum alia munera, sed et sine charitate nihil prosunt.* Quod etiam repetit hom. 10 de Verbis Domini, et habet fundamentum in Paulo, 1 Corinth. 13, et Jacobi 1, et 1 Joan. 3: *Qui non diligit, manet in morte.* Tum etiam quia fides et spes non sunt per se necessariæ ad perfectionem, sed solum ratione imperfectionis, quæ in homine supponitur in statu viæ: unde non tam propter se quam propter

charitatem postulantur; et ideo sola charitas quasi regina et essentia perfectionis reputatur. Quamvis negari non possit fidem et spem multo altiori ratione, majorique vinculo ac necessitate conjungi charitati, quam reliquis virtutes, ideoque perfectionem earum non tam accidentalem esse quam substantialem, et ad essentialiam proxime accedere, et posse aliquo modo de integritate censi. Nam fides est fundamentum, spes autem fulcimentum charitatis dici potest. Et hoc probant rationes dubitandi propositæ. Idemque cum proportione dicendum est de beatitudine hujus vitæ, et contemplatione. Nam probabilius est beatitudinem hujus vitæ in amore consistere, ut docuit Can., lib. 9 de Locis, c. 9, et in 1. 2, suo loco diximus, et in sequentibus dicemus contemplationem in amore præcipue consistere, eumque essentialiam ejus perfectionem dici posse, licet sine mentis cogitatione esse non possit.

CAPUT IV.

QUALIS PERFECTIO CHARITATIS PER STATUM PERFECTIONIS INTENDATUR.

1. *Imprimis non requiritur amor Dei infinitæ perfectionis, et comprehensionis.* — Diximus perfectionem vitæ christianæ esse ipsam charitatis perfectionem, et addidimus non solum essentialiam perfectionem ejusdem charitatis per statum perfectionis intendi, sed cum additione aliqua seu peculiari augmento aut excellentia, quia sola essentialis perfectio communis est, aut esse debet omnibus Christianis secundum debitum fidei viventibus; quia ergo in charitate ultra essentialiam perfectionem multæ aliæ inveniuntur, explicare oportet quam illarum status perfectionis exigat vel respiciat. In quo imprimis cogitari potest aliquis amor Dei infinitæ perfectionis et comprehensionis (ut sic dicam) diligibilitatis Dei, eique adæquatus. Et de hac perfectione charitatis non est sermo, ut dixit D. Thomas, d. q. 84, art. 2, quia est simpliciter impossibilis creaturæ; perfectio autem, de qua agimus, debet esse possibilis, et ut talis apprehendi, alioquin intendi non posset, nec ut scopus status perfectionis proponi.

2. *Neque etiam requiritur actualis amoris immutabilitas, quæ nullum patiat defectum vel venialem.* — Deinde potest considerari perfectio amoris, quæ perpetuitatem, atque immutabilitatem in actuali amore sine inter-

ruptione requirat, et tantam puritatem cordis includat, ut nullam venialem culpam, nec minimum defectum aut difficultatem in executione Dei voluntate secum admittat. Et de hac etiam non est sermo, ut idem Doctor Sanctus adjungit; quia illa perfectio est propria Beatorum; viatoribus autem secundum legem ordinariam, et seclusis privilegiis, est impossibilis. Hic autem tractamus de perfectione charitatis, ad quam possit in hac vita perveniri, et ideo etiam possit medio statu perfectionis intendi. Unde Moyses Abbas, in d. collat. 1, cap. 4, distinguit finem ab scopo seu destinatione status monachalis; dicitque perfectionem patriæ esse finem monachi, perfectionem autem viæ, quam in cordis puritate ponit, esse scopum seu destinationem monachi. Verumtamen etiam scopus in præsentem rationem finis habet; nam est intentus per media illius status, et ideo etiam destinatio vocari potest, non quatenus vox illa actum vel propositum mentis significat, sed quatenus ad significandam perfectionem intentam, quatenus ad illam tendit mentis destinatio, transfertur. Sunt ergo finis et scopus tanquam finis extrinsecus et intrinsecus, remotus vel proximus, quorum proximus in hac vita acquirendus est, remotus vero sperandus in futura; illa ergo perfectio charitatis, quæ propria est patriæ, ad præsentem considerationem non spectat.

3. *Plures charitatis perfectiones proponuntur.* — Præterea in charitate viæ variæ perfectiones ultra essentialiam spectari possunt. Nam essentialis perfectio in hoc ponitur, quod diligatur Deus propter seipsum ex toto corde et animo, seu super omnia appetitive. Hoc autem fieri potest per charitatem habitualement in actu primo, vel per actum secundum, quod est veluti perfectio addita habitui charitatis, et est extra essentialiam ejus. Deinde utroque modo fieri potest, vel per charitatem remissam, vel per intensam, et ideo alia perfectio, augens intrinsece charitatem ultra essentialiam exigentiam ejus, est intensio secundum latitudinem graduum. Præterea ex parte objecti potest esse major vel minor extensio, præsertim in actu charitatis. Primo, quatenus non solum Deus, sed etiam proximus per illum amatur. Secundo, respectu Dei per quamdam habitudinem ad effectus vel objecta voluntatis Dei, major vel minor extensio in ipso Dei amore inveniri potest. Nam, qui ita amat Deum super omnia, ut tantum includat formale vel virtuale

propositum nunquam illum graviter offendendi, neque se ab illo avertendi propter quamcumque causam vel creaturam, illum amat cum majori limitatione, et minori cordis extensione, quam qui illum ita diligit, ut propter ipsum omnem levissimam offensam seu culpam vitare proponat; et adhuc universalioris Dei amorem habet, qui ex amore non tantum implere omnia præcepta, et vitare omnia, etiam levia, peccata, sed etiam divina consilia servare, et media, quæ ad perfectionem conducunt, assumere, in corde suo statuit. Et in hoc genere potest multa varietas cogitari, quatenus plures actus amoris fieri possunt, quibus majus vel minus bonum divinum extrinsecum non solum per simplicem benevolentiam affectum ametur, sed per intentionem absolutam, quæ ex parte amantis ad executionem tendat, ut est amor placendi Deo in omnibus vel in pluribus, magis vel minus arduis, vel ad majorem vel minorem Dei gloriam pertinentibus. Hujusmodi enim perfectio, licet extensiva vocetur ex parte objecti, revera est intensiva in actu, non secundum latitudinem graduum, hoc enim non semper est necessarium, sed secundum individualement perfectionem, seu entitatem ipsorum actuum. Denique considerari potest alia perfectio in charitate, quæ, præter intrinsecam perfectionem actus vel habitus, necessaria moraliter est ad exercendam charitatem, et per illam imperandum opera honesta prompte et delectabiliter, constanter ac frequenter; et hæc perfectio quodammodo est extrinseca, id est, adjacens charitati. Nam ex consortio aliarum virtutum, et moderatione et ablatione impedimentorum consurgit. Merito ergo investigamus qualis perfectio charitatis in statu vel per statum perfectionis intendi debeat. Et ut distinctius res intelligatur, de singulis sigillatim dicetur.

4. *Utrum perfectio charitatis intenta ab statu perfectionis, in habitibus, an in actibus consistat.* — Primo ergo inquiri potest, an hæc perfectio in habitibus vel in actibus consistat, seu an in actu primo vel secundo. Aliquibus enim placet consistere in actu secundo perfectæ operationis. Primo, quia revera beatitudo in actuali operatione posita est, ut ex 1. 2 supponitur; ergo et perfectio hujus vitæ. Probatur consequentia, quia in tali perfectione videtur beatitudo hujus vitæ consistere. Secundo, quia sicut perfectio patriæ consistit in actuali consecutione et tentione finis ultimi, ita perfectio viæ in actuali ten-